

В основу цієї майже фантастичної історії покладена стенограма допиту.

Від автора.

— Громадянине, ви — Крутивус Панько Пилипович?

— Так.

— Це ваше останнє — за часом — прізвище? (В протоколі позначка: "Підслідствений на дане запитання не відповів, лише невиразно стенув плечима"). А попередні? Вони, як я переконаний, численні. То, може, будемо і їх називати? За тисячу літ прізвищ у вас зібралося ого-го!

— Я не розумію, про що ви...

— Зараз втямте... Хоча, в ті далекі часи, коли ви починали, прізвищ на Русі — родових найменувань особи, які індивідуалізують людину і з якими пов'язаний ряд правових відносин — ще не було. Вони виникли пізніше, але десь до вісімнадцятого століття. Прошу відповідати на мої запитання чітко і без затримки. Рік і місце народження?

— Рік точно не відомий, а місце... здається... гм-гм... Київська область.

— Ви хотіли сказати — Київська Русь?

— Гм... Можна й так, адже Київська область колись і справді була Київською Руссю.

— Громадянине Крутивус, не збивайте слідство з товку. Нам відомо, що на зорі своєї... гм-гм... діяльності, скажемо так, ви були учнем волхва.

— Кого, кого?

— Волхва, служителя релігійного культу дохристиянської Русі.

— Дякую, що просвітили. Але дозвольте поцікавитись: в чому я конкретно звинувачуюсь?

— В тому, що регулярно, починаючи з 970 року, ви займаєтесь...

— Ви, очевидно, мали на увазі — з 1970 року?

— Ні, я мав на увазі те, що... мав: з 970 року. Прошу не перебивати слідство, тут запитую я... Так ось, починаючи з 970-го року, ви систематично й ціленаправлено займаєтесь шарлатанством..

— Даруйте, я щось не втямлю: яким ша... шарлатанством?

— Спеціально для вас відкриваю тлумачний словник української мови, том одинадцятий, сторінка чотириста тринадцять, цитую: "Шарлатан — неук, невіглас, що видає себе за знавця, фахівця, — той, хто обдурює кого-небудь". Кінець цитати. Ясно?

— Неуцтво мене не стосується, у мене диплом. Я працюю чесно. Звичайно, можливо... ні, таки точно, я не все знаю в своїй галузі, хоч і прагну все знати, але називати мене... шарлатаном?

— У слідства є переконливі дані, що ви займаєтесь якраз шарлатанством. Конкретно: ви обманюєте довірливих людей в ім'я наживи. А це карається законом. Слідство має незаперечливі факти, що ви під виглядом буцімто еліксиру вічної молодості продавали й продаєте звичайний фруктовий сирок, бодай і вітамінізований. Чи визнаєте себе в цьому винним?

— Ні. Я виготовляв і виготовляю лише справжній еліксир.

— Вічної молодості? Не смішіть людей, Панько Пилипович, чи як вас там насправді. Звичайно, хто не захоче довго жити, чого вже тут, але... Не дарма ж співається у відомій пісні Олександра Олеся: "Цілуй її, цілуй її, знов молодість не буде..." Чи в іншій щемній пісні: "А молодість не вернеться, не вернеться вона..." (У стенограмі помітка: "Підслідствений мовчить..!"). Я офіційно вам заявляю: ви займаєтесь шарлатанством ось уже... уже тисячу з лишком років! Ви — тисячолітній шарлатан! Ти-ся-чоліт-ні-ій! Хоча не заперечую: ви вчилися і вчилися не один раз протягом останнього тисячоліття. Спершу у волхвів, потім — з часів великого київського князя Володимира. Тоді запроваджувалося християнство на Русі і ви трохи постраждали — як представник язичества, поганських волхвів. Але швидко викрутились і згодом, здається, у 990 році почали вчитися в школі служителів знаті і духовенства, яку відкрив князь Володимир Святославович. Він же й узяв вас особисто в школу — за ваші успіхи в лікуванні травами. У нас є дані, що вперше вас притягували до відповідальності за шарлатанство ще в часи Святослава, у 970 році. Вами займалися довго, але через два роки князь Святослав загинув в бою з печенігами на нижньому Дніпрі і вам вдалося вийти сухим із води. Вдруге вас схопили на гарячому, коли ви продавали наївним русичам свій сиропчик під виглядом еліксиру вічної молодості через сто п'ятдесят років, у 1120 році вже за великого київського князя Володимира Мономаха. Хоч ви й були тоді ченцем, але вас все одне запроторили в темницю — за продаж "зілля волхвів", яких так ненавиділо молоде тоді християнство. Але вам вдалося вступити в змову з охоронцем, пообіцявши йому вічну молодість, і щасливо втекти з-під варти. І на добре століття замели сліди. Вас викрили вже в часи Богдана Хмельницького у 1650 році. Але вам і тут пощастило. Вас особисто визволив сам гетьман, з яким ви свого часу, приховавши своє справжнє минуле, вчилися в єзуїтській колегії Львова — ніхто навіть запідозрити не міг, що ви насправді з Київської Русі, з часів князя Святослава і руських волхвів— язичників... Потім ви влаштувалися писарем до гетьмана Івана Мазепи, благополучно пережили його, хоч гетьманська старшина й насторожено слідкувала за вашою торгівлею еліксиром... Потім на

століття ваші сліди губляться, а засвітились ви вже в часи Тараса Шевченка, у 1858 році, коли після закінчення першого випуску мед—факультету Київського університету, почали займатися аптекарською діяльністю... Насправді ж знову "штовхали" в маси свій сиропчик... В останнє проти вас порушували кримінальну справу — все про те ж шарлатанство з лжеелексиром — у 1918 році, вже за Михайла Грушевського. Але слідству тоді було не до вас, на Українську Народну Республіку з півночі сунули російсько-більшовицькі банди Муравйова, послані Леніним, і ви, використавши сум'яття, легко втекли з-під варти. І ось попалися вже в кінці 1994 року. Сьогодні ви вже працюєте гомеопатом, маєте власну гомеопатичну аптеку, в якій поруч з народними ліками, різним трав'яним зіллям, вперто намагаєтесь продавати — але вже за долари, — свій міфічний еліксир вічної молодості. Себто обманюєте наївних та довірливих людей — тому прокуратура и порушила проти вас кримінальну справу.

— Я відкидаю ваше бездоказове звинувачення. Я не шарлатан, я дипломований спеціаліст і продаю не фруктовий сиропчик, а справді еліксир вічної молодості — коли це до вас уже дійде?

— Не раджу знову вдаватися до локшини і вішати її нам на вуха. Ніякого еліксиру вічної молодості, як і самої вічної молодості, в природі не існує. Пора, нарешті, покласти край вашим махінаціям. Ви спритно користуєтесь наївністю людей та їхнім бажанням і віковічними мріями жити довго і мати таку ж довгу, якщо не вічну молодість.

— О, так, люди мріють не про вічну старість...

— А ви спекулюєте на їхніх мріях. Та як віршовочка не в'ється, а кінець їй все ж знайдеться. Ваш еліксир вічної молодості ми відправили на наукову експертизу. Висновок фахівців: фальсифікація! І якщо за князів Святослава, Володимира Святославовича чи Володимира Мономаха вам і вдалось уникнути кари, як і за часів Богдана Хмельницького, Івана Мазепи чи Михайла Грушевського, то цього разу вам уже доведеться

таки відповідати за все скоєне, громадянин Крутивус, чи як там вас насправді звати?

— Тисячу з гаком літ я намагаюся довести, що я таки справді винайшов еліксир вічної молодості, але мені так ніхто й не вірить. Тисячу літ не вірить! І в кожному столітті мене вперто судять і судять, замість того, щоб... До речі, звідки вам відомо?.. Ну, що я розпочав свою справу ще в 970-у році?

— Ви мене, очевидно, вже й не пам'ятаєте— перед вами стільки промайнуло обличчі за тисячу літ! Але року 970— го я був одним з перших ваших — як по теперішньому сказати, — клієнтів. По наївності я придбав ваш еліксир і навіть випив його. Та прозрів не швидко. Десь через тридцять років по тому, ставши одним з перших християнином на Русі (зараз я, звичайно ж, атеїст, матеріаліст!) я розпочав боротьбу з поганськими волхвами-язичниками. І тоді ж вирішив вивести вас на чисту воду, як язичника— шарлатана. Ось звідтоді я більш, як тисячу літ слідкую — і полюю! — за вами. Але кожного разу вам вдавалося вислизати з моїх пасток... І лише цього разу вам не викрутитись, я таки виведу вас на чисту воду і доведу, що ви — шарлатан!

ІЗ ЗАЛУ СУДУ

(З газетної хроніки)

Укрінформбюро. 8 грудня 1994 року. Вчора відбувся суд над відомим шарлатаном на прізвище Крутивус П. П., якому впродовж тисячі з лишком років вдавалося обдурювати довірливих людей, продаючи їм під виглядом звичайнісінького фруктового сиропу буцімто еліксир вічної молодості. Тисячолітній шарлатан, нарешті, отримав по заслугі. Жаль тільки, що через недбальство конвоїрів (винні будуть покарані!) шарлатану вдалося по дорозі із залу суду до в'язниці втекти. Де він зараз перебуває — невідомо і в якому столітті вирне із своїм буцімто

еліксиром вічної молодості — теж. Тож, люди, будьте пильними — тисячолітній шарлатан все ще на волі.